

DAVLAT SEKTORIDA MOLIYAVIY NAZORAT VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH

G'afurjonov Azizbek G'afurjon o'g'li
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti
Magistratura talabasi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada biz moliyaviy nazoratning asosiy jihatlari va tamoyillarini ilmiy tomonlari va tahlillar bilan ochib berishga harakat qilganmiz. Hozirgi kunda moliyaviy nazoratning asosiy maqsadi tekshirilayotgan obyektga mavjud bo'lgan haqiqiy holatni obyektiv o'rganish va boshqaruv qarorlarini qabul qilish va ijro etishga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash yoki oldini olishdan iboratdir.

Kalit so'zlar: moliya, nazorat obyektlari, byudjet, prinsiplar, mahalliy idoralar, iqtisod, hisobpalatasi.

Moliyaviy nazoratning yuzaga kelishi va rivojlanishi davlat moliyaviy tizimining tashkil etilishi va rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi. Moliyaviy nazoratni tashkil etish bu moliyaviy resurslarni boshqarishning majburiy elementi hisoblanib, bunday boshqaruv jamiyat oldidagi javobgarlikni aks ettiradigan vositadir. Nazorat bu oxirgi maqsad hisoblanmaydi, nazorat bu boshqarish tizimining ajralmas qismi bo'lib, mamlakat iqtisodiyoti va moliya tizimining samarali amal qilishining zarur shartidir. Moliyaviy nazorat jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini boshqarish ustidan davlat nazoratining tarkibiy elementidir.

Davlat sektorida moliyaviy nazorat va auditini takomillashtirish uchun quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

1. Moliyaviy nazorat va auditning o'zaro farqini tushunish: Moliyaviy nazorat va auditning turli maqsadlari va vazifalari mavjud bo'lib. Moliyaviy nazorat, moliyaviy huquqiyatni va qonunchilikni tekshirishni o'z ichiga oladi, audit esa hisob-kitoblarni, moliyaviy hisob-kitoblarni va moliyaviy ma'lumotlarni tekshirishni o'z ichiga oladi.

2. Xodimlarni malakalarini shakllantirish: Moliyaviy nazorat va audit bo'yicha xodimlarni malakaliylashtirish uchun dasturlar va ta'limlar tashkil etish kerak. Xodimlar moliyaviy nazorat va auditning prinsiplarini va amaliyotlarini tushunishlari zarur.

3. Avtomatlashtirish va texnologiyalardan foydalanish: Moliyaviy nazorat va audit jarayonlarini avtomatlashtirish va texnologiyalardan foydalanish yordamida ishni tezlashtirish mumkin. Bunday texnologiyalar moliyaviy hisob-kitoblarni tekshirish va ma'lumotlarni to'g'rilashda yordam beradi.

4. Ish faoliyatini transparentlik bilan boshqarish: Davlat sektorida moliyaviy nazorat va audit jarayonlarini o'tkazishda transparentlik muhim ahamiyatga ega. Barcha jarayonlar ommaviy ko'rib chiqarilishi, ma'lumotlarni ochiqroq yoki yorqinroq taqdim etish, hisob-kitoblarni ommaviy ko'rib chiqarilishi zarur.

5. Ishchi tizimni mustahkamlash: Moliyaviy nazorat va auditning samaradorligini oshirish uchun ishchi tizimni mustahkamlash zarur. Bu esa, ish faoliyatini boshqarish organlarining faoliyatini mustahkamlash, xodimlarning malakasini oshirish, moliyaviy nazorat va auditning samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Davlat sektorida moliyaviy nazorat va auditning ahamiyati juda muhimdir. Bu, davlat moliyaviy resurslarini isloh qilish, xarajatlarni nazorat qilish, moliyaviy hisobotlarni yaratish va ko'rsatish, korruptsiyaga qarshi kurashish va transparentsiyani ta'minlashda katta rol o'ynaydi.

Moliyaviy nazorat va audit, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan siyosat va dasturlarning samaradorligini baholashga yordam beradi. Bu jarayon, moliyaviy faoliyatni rivojlantirish, moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash va moliyaviy xavf va imtiyozlarni ta'sir etishni kamaytirish uchun zarurdir.

Moliyaviy nazorat va auditning amalga oshirilishi, moliyaviy faoliyatning foydalarini aniqlash, muammolarini identifikatsiya qilish va ularni hal qilishga yo'l ochadi. Shuningdek, moliyaviy nazorat va audit transparentsiya va ishonchli hukumatni ta'minlashda muhim qo'llanma sifatida ham xizmat qiladi.

Davlat sektorida moliyaviy nazoratning bir nechta turlari mavjud. Ba'zi turlar quyidagilardir:

1. Moliyaviy audit: Moliyaviy audit, davlat va boshqa tashkilotlar tomonidan amalga oshirilayotgan moliyaviy faoliyatni tekshirish va baholash jarayonidir. Audit, moliyaviy hisobotlarni yaratish, moliyaviy xarajatlarni nazorat qilish, moliyaviy qarzar va imtiyozlarni tekshirish va boshqa moliyaviy jarayonlarni baholashni o'z ichiga oladi.

2. Moliyaviy inspeksiya: Moliyaviy inspeksiya, davlat organlari yoki boshqa tashkilotlar tomonidan amalga oshirilayotgan moliyaviy faoliyatni nazorat qilish va tekshirishlardan iborat bo'lib, inspektorlar tomonidan amalga oshiriladi.

3. Moliyaviy monitoring: Moliyaviy monitoring, moliyaviy faoliyatning doimiy ravishda kuzatilishi, o'rganilishi va baholanishi uchun amalga oshiriladi. Bu tur nazorat shakli, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan siyosat va dasturlarning samaradorligini baholashda yordam beradi.

4. Moliyaviy risk nazorati: Moliyaviy risk nazorati, moliyaviy xavf va imtiyozi ta'sir etish mumkinligini aniqlash va kamaytirishga qaratilgan jarayonlardan iboratdir, moliyaviy faoliyatning xavfli zonalarini belgilash va ularni boshqarishga yordam beradi.

Bu turlar moliyaviy nazoratning faqat bir qismi hisoblanadi va har biri moliyaviy faoliyatning muhim aspektlarini nazorat qilishda muhim ahamiyatga egadir.

Davlat sektorida moliyaviy nazoratning bir nechta bosqichlari mavjud bo'ladi. Bu bosqichlar o'zaro bog'liq va bir-birini qo'llab-quvvatlaydigan jarayonlardan iborat bo'ladi. Quyidagi bosqichlar moliyaviy nazoratning asosiy bosqichlari sifatida ko'rsatilishi mumkin: Moliyaviy nazoratning tashkil etilishi: Moliyaviy nazorat organlarining tashkil etilishi va ularning vazifalari, huquqlari va mas'uliyatlari belgilanadi. Bu bosqichda moliyaviy nazorat organlarining strukturasi va faoliyat yo'nalishlarini belgilash lozim. Moliyaviy nazoratning amaliyoti: Moliyaviy nazorat organlarining amaliyot jarayonlari, moliyaviy hisob-kitoblarni tekshirish, moliyaviy huquqiyatni nazorat qilish, moliyaviy xarajatlarni baholash, hisob-kitoblarni to'g'rilash va boshqa moliyaviy operatsiyalarni tekshirish jarayonlari o'tkaziladi. Moliyaviy nazoratning natijalari va xulosalari: Moliyaviy nazorat organlari tomonidan o'tkazilgan nazoratlar natijalariga oid ma'lumotlar to'plangan va natijalar xulosalar bilan ommaga taqdim etiladi. Bu bosqichda muhim qarorlar olingan va tavsiyalarga amal qilinishi lozim. Moliyaviy nazoratning mustahkamlash va takomillashtirish: Moliyaviy nazorat organlarining faoliyatini mustahkamlash va takomillashtirish uchun tavsiyalarni amalga oshirish lozim. Bu bosqichda moliyaviy nazoratning samaradorligini oshirish, xizmat sifati va transparenslikni yuqori darajada ta'minlash maqsadga muvofiq harakat qilinadi. Moliyaviy nazoratning monitoring va baholash: Moliyaviy nazorat organlari o'z faoliyatini monitoring qiladi va natijalarini baholaydi. Bu bosqichda moliyaviy nazoratning samaradorligi, muvofiqlik darajasi va takomillashtirilishi tekshiriladi.

Bu bosqichlar davlat sektorida moliyaviy nazorat organlari tomonidan o'tkaziladigan asosiy faoliyat jarayonlari sifatida ko'rsatiladi. Har bir bosqichda samaradorlik, transparenslik, mas'uliyat va ishonchning ta'minlanishi katta ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, rivojlangan davlatlarning ko'p yillik tajriba asosida jahonda davlat moliyaviy nazoratini tashkil etishning asosiy tamoyillari ishlab chiqarilgan bo'lib, har bir sivilizatsiyalashgan davlatlarga amal qilingan va intiladi. Bu tamoyillar qonuniylik, daxlsizlik, obyektivlik, malakalilik, oshkoralikni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Xamidova Z.U. (2020) Budget tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmati faoliyatini takomillashtirish. // Iqtisod va moliya. 3(135). 78-84 b.
2. Аль-Садуни З.Ф.К. (2023). Организационные основы построения системы внутреннего контроля государственного учреждения. Деловой вестник предпринимателя, (1 (11)). С. 4-7.
3. Иванникова О.И. (2021) Организация службы внутреннего аудита: суть и сфера деятельности службы внутреннего аудита. // Материалы I Региональной

межвузовской научно-практ. конф. проводимой в рамках празднования 55-летия Липецкого филиала Финуниверситета под общ. ред. Т.Д.Стрельниковой, О.Ю.Смысловой. – Липецк. С. 170-174.

4. Кожушко С.В. (2022) Правовое регулирование внутреннего бюджетного контроля и аудита в условиях цифровизации. Современная научная мысль, (2). С. 151-155.
5. Колесник А.Л. Организация и методика проведения внутреннего аудита распорядителями средств федерального бюджета. Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата экономических наук. – М., 2018. – 28 с.